

BACHELOROPPGAVE

Media og ungdomsvold

En undersøkelse av Dagbladets sentrale forståelsesmåter av ungdomsvold sommeren 2006, med utdypninger og nyanseringer fra teorier innen voldsforskningen

av

113 Tommy Grønlund

3. sosionom
SO530 - 201
Mars 2007

Innhold

1. INNLEDNING	3
1.1 ”DET ER MER VOLD OG GROVERE VOLD”	3
1.2 OPPGAVENS OPPBYGNING	4
1.3 OPPGAVENS AVGRENSNING	4
2. ANALYSENS TEORETISKE RAMMEVERK	5
2.1 FORFORSTÅELSE, PARADIGME OG VALG AV PERSPEKTIVER	5
2.2 SOSIALLÆRINGSTEORI, UTVIKLINGSPSYKOLOGI OG STEMPLINGSTEORI	6
3. METODISK TILNÆRMING	7
3.1 GENERELT OM METODE OG SPESIELT OM DOKUMENTANALYSE	7
3.2 BESKRIVELSE AV KILDER SOM HAR VÆRT INSPIRERENDE	8
3.2.1 <i>Media som kilde</i>	9
4. MEDIA OG UNGDOMSVOLD	9
4.1 DEFINISJON AV VOLD OG AGGRESJON	10
4.2 VOLDENS HENSIKT OG FUNKSJON	12
4.2.1 <i>Instrumentell og emosjonell aggresjon</i>	13
4.3 ”SKYLDER PÅ FORELDRENE”	14
4.3.1 <i>Utvikling av barnets og ungdommens selvoppfattelse</i>	15
4.3.2 <i>Utrygg tilknytning og overlevelsesstrategier</i>	17
4.3.3 <i>Når volden blir et varig alternativ</i>	19
4.4 AVVIK, GRUPPETILHØRIGHET OG UNGDOMSVOLD	21
4.4.1 <i>Lemerts stemplingsteori: redefinerings av ungdommens selvbylde</i>	22
4.4.2 <i>Gjengen og voldelig atferd</i>	24
5. AVSLUTTENDE KOMMENTARER	27
5.1 OPPSUMMERING	27
5.2 ER MEDIAS FORSTÅELSE AV UNGDOMSVOLD GOD NOK?	28
Referanser	30
Vedlegg 1-3	

Nan-in, en zenmester fra Meji-perioden (1868-1912) fikk besøk av en universitetsprofessor som ville høre om zen. Nan-in serverte te. Han helte gjestens kopp helt full og fortsatte å helle. Professoren så på koppen som randt over og utbrøt: "Den er full! Det går ikke mer i den!" Da sa Nin-in: "Akkurat som denne koppen, er du full av dine egne tanker og meninger. Hvordan kan jeg si deg noe om zen før du har tømt koppen din?"

(Nin-in: www.webland.no)

1. Innledning

1.1 "Det er mer vold og grovere vold"

Dette uttaler voldsforsker Ragnhild Bjørnebekk i en nyhetsserie *Dagbladet* hadde sommeren 2006 (se vedlegg 1-3). Nyhetsserien omhandler den "nye ungdomsvolden", som artikkelforfatterne mener har blitt hardere, grovere og mer hensynsløs. Artikkelen sentrerer rundt vold og kriminalitet i Oslo 2006, hvor vi i den første artikkelen (20.07.06) får kjennskap til en gutt ved navn "Kristian", som har vært offer for volden. Hans opplevelse med volden er med på å underbygge forfatternes og forskernes påstander om ungdomsmiljøets råskap og brutalitet. En del kjente voldsforskere får også uttale seg i *Dagbladet*, sammen med politiet og de hittil ukjente "ekspertene". I neste artikkel (21.07.06) får foreldrene skylden for at ungdommene har havnet på skråplan, og vi stifter bekjentskap med Salah, som er den eneste voldsutøveren som får komme til orde i artikkelserien. Den siste artikkelen i nyhetsserien (25.07.06) konkluderer med at volden ikke lengre er et sentrumsfenomen i Oslo, men at den sprer seg ut til landsbygdene og andre byer. På den måten sitter jeg igjen med et inntrykk av at volden er en sykdom, en pest, som sprer seg og som vi derfor må verne oss mot.

Dagbladets nyhetsserie gjorde meg skremt, men også nysgjerrig på hva som er voldens hensikt, og hvorfor noen ungdommer er mer tilbøyelig til å bruke vold enn andre. Samtidig har media en tendens til å påvirke våre oppfatninger om vold (Helland og Øia, 2000), derfor er det viktig at vi som sosialarbeidere er klar over medias betydning i måten vi oppfatter og forstår verden på. Professor i sosialpolitikk, Knut Halvorsen, hevder at journalister er "ofte ute av stand til å vurdere kritisk den informasjonen de får" (Halvorsen, 2002a:38). Dette taler for at vi som skal møte ungdom med volds- og aggresjonsproblemer, må stille oss kritisk til den kunnskapen media formidler om ungdomsvold. Psykologene Mette Bengtson, Per Øystein Steinsvåg og Hans Terland (2004) har lang erfaring med terapeutisk arbeid med ungdom med volds- og aggresjonsproblemer. De argumenterer for at vi må fokusere spesielt på volden i møte med voldelig ungdom, fordi voldelig atferd hindrer ungdommene i få hjelp for andre vansker de sliter med. Dette er alle gode argumenter for at vi som fagpersoner må ha et reflektert og nyansert forhold til vold, slik at vi ikke fordømmer ungdommene og hindrer de den hjelpen de trenger. Det er handlingene til ungdommene som er grusomme, ikke ungdommene selv. Med utgangspunkt i disse erkjennelser har jeg valgt følgende problemstilling:

"Hvilke sentrale forståelsesmåter av vold og aggresjon ligger til grunn for *Dagbladets* nyhetsreportasje om ungdomsvold (sommeren 2006)? Hvordan kan disse forståelsesmåtene utdypes og nyanseres ved hjelp av teorier innen voldsforskningen?"

Jeg har særlig anvendt teorier fra psykologi og sosiologi, men teorier og perspektiver fra kriminologisk forskning har også vært en kilde til innsikt. Samtidig vil medias perspektiv på vold komme fram, da dette er utgangspunktet for min analyse.

1.2 Oppgavens oppbygning

Oppgaven innledes med en kort redegjørelse av mitt teoretiske rammeverk. Deretter går jeg over til å diskutere hvilke metode jeg har valgt. I dette kapitlet vil jeg også si noe rundt media som kilde. I selve analysen av *Dagbladets* forståelsesmåter av ungdomsvold, vil jeg begynne med å si noe generelt om hvem som får tale i media, og hvilke konsekvenser dette har. Deretter går jeg over til å gi en utfyllende definisjon av vold, slik at vi kan ha et felles referansepunkt å ta utgangspunkt i. Videre i analysen vil jeg presentere voldens hensikt og funksjon, sett fra utøveren sin side, og hva som kan virke inn på utviklingen av voldsatferd. Dermed vil oppgaven ha til hensikt å prøve og forstå ungdom som utøver vold og deres historie. I *Dagbladet* (2006) har jeg funnet noen sentrale forståelsesmåter av årsaker til og mening med volden, derfor vil disse forståelsesmåtene bli utgangspunktet for den videre drøftingen. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i familiesituasjonen og vennegjengen, som er sentrale arenaer hvor volden kan forstås og forklares ut i fra. Jeg vil i min drøfting av familiesituasjonen legge vekt på uheldige samspill og mulige konsekvenser av dette. I kapitlet "Avvik, gruppetilhørighet og ungdomsvold", diskuterer jeg prosesser som fører til at noen ungdommer blir utstøtt av det konvensjonelle samfunnet, for så å søke tilhørighet i en gruppe av likesinnede. I avslutningen gjør jeg en kort oppsummering og jeg stiller spørsmålet om medias forståelse av ungdomsvold er god nok.

1.3 Oppgavens avgrensning

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i artiklene: "Ungdomskriminaliteten i Oslo 2006: Hardere, grovere og mer våpenbruk", "Skylder på foreldrene" og "Alarm i norske byer: Volden sprer seg". Jeg vil kun legge vekt på et utvalg av forståelsesmåter som kommer til uttrykk i *Dagbladet* (2006), hvor jeg vil forsøke å analysere store deler av påstandene i et *mikroperspektiv*. Meso- og makronivåene vil også være viktige perspektiver å ha med i en helhetlig forståelse av fenomenene vold og aggresjon, selv om jeg ikke tar eksplisitt utgangspunkt i disse nivåene. Et eksempel på et makrofenomen er at det i enkelte deler av

landet, som i Oslo, oppstår en opphopning av sosiale problemer i et bestemt område, og følgende kriminalitet og sosial nød. Dette øker da også sannsynligheten for at noen ungdommer vil inngå en kriminell løpebane¹. I oppgaven vil jeg snakke om *gutter* som har alvorlig og vedvarende voldsatferd. Grunnen til at jeg utelater å diskutere jentevold er fordi *Dagbladets* nyhetsreportasje tar utgangspunkt i guttevold. Samtidig forklarer mange av teoriene innen voldsforskningen volden ut i fra et mannlig kjønnsperspektiv.

2. Analysens teoretiske rammeverk

2.1 Forforståelse, paradigme og valg av perspektiver

Når vi leser faglitteratur danner vi oss en mening av innholdet på bakgrunn av de "brillene" vi til en hver tid ser virkelighet gjennom. Jeg har en *forforståelse* som er preget av min unike historie, med mine opplevelser og erfaringer, som igjen vil kunne farge måten jeg tolker litteratur og avisartikler på. Vi kan si at tekst blir lest forskjellig alt etter hvilke sosial og kulturell bakgrunn man har (Fossåskaret m.fl., 1997). Hårtveit og Jensen (2004) påpeker at hvis vi vil forstå det vi observerer, må vi studere både hendelsen og oss selv som observatør. Det betyr at når jeg studerer voldshendelser i *Dagbladets* nyhetsreportasje, vil jeg kunne finne andre kilder til å underbygge min forståelse av vold, enn noen som har levd med vold hele livet. Men det er også av betydning hvilke faglig ståsted mine bein er plantet i. Jeg er student på tredje året sosionom og har gjennom studiet lært meg å se verden på en bestemt måte. Jeg er påvirket av det vitenskapelige *paradigme* som til en hver tid preger faget. Dagens vitenskapssyn innenfor sosialt arbeid tar utgangspunkt i et holistisk og humanistisk paradigme og vil dermed påvirke min forståelse av vold og aggresjon. Vi kan si at et paradigme er den dominerende tenkemåten innenfor en vitenskap i en gitt periode. Et slikt paradigme er mer eller mindre ubevisst og noe vi ikke velger, mens jeg kan velge hvilke *perspektiv* jeg skal analysere fenomenet ut fra (Halvorsen, 2002b). Jeg kan f.eks. velge å ta utgangspunkt i å studere et fenomen på makro- eller mikronivå, hvor årsaker til vold sett i et mikroperspektiv vil forklare atferden ut i fra individuelle faktorer. Sett i fra et makroperspektiv vil selve voldshandlingen bli forklart ut i fra strukturelle forhold, som f.eks. forskjeller mellom rik og fattig (Hauge, 2001, Halvorsen, 2002b). Jeg har i denne oppgaven valgt å analysere avisartikler, hvor jeg vil belyse et utvalg av forståelsesmåter i *Dagbladet* ved hjelp av ulike teorier². Wadel (i Fossåskaret m.fl., 1997) hevder at samfunnsvitenskapene konstruerer

¹ Se Merton sin forståelse av tilpasningsformer i forhold til diskrepansen mellom mål og midler, og avvik som kan oppstå på grunnlag av dette (i Schiefloe, 2003:364-366 og Hauge, 2001:66-69).

² En *teori* kan forstås som strategier for tenking, analyse og påvirkning av et tema eller fenomen (Bjørkly, 2001).

virkeligheten. Det vil si at jeg som forsker velger å ta utgangspunkt i noen teorier og begreper, mens jeg utelukker andre. Dette fører til at visse forståelsesmåter av vold og aggresjon blir fremhevet, mens andre blir utelukket. Et godt eksempel er at jeg i denne oppgaven bruker et læringsteoretisk ståsted med utgangspunkt i utviklingspsykologien. Når jeg velger en slik forståelse av hvorfor noen utvikler volds- og aggresjonsproblemer, utelukker jeg på samme tid at aggresjon og voldsatferd kan ha sine årsaker i medfødte nevrofysiologiske skader i hjernen eller ha sin årsak på samfunnsnivå. Dette betyr ikke at andre forståelsesmåter av vold og aggresjon er mindre viktig, men gjenspeiler heller at virkeligheten er for kompleks til å kunne skrives ned i en oppgave.

Slik sett vil mitt valg av perspektiv og teori avgjøre hva slags virkelighet jeg oppdager og formidler. Følgende konklusjon blir at den forståelsen vi danner oss, ikke er noen objektiv gitt sannhet, men et produkt av de ovenfor nevnte variabler. Eller som en fenomenolog ville sagt det; det finnes ikke ”noen sannhet, men bare sannheter” (Camus, 1994:38). Men det trenger heller ikke bety at det ikke finnes visse ”sannheter” det er oppslutning om i samfunnet, jeg tenker da f.eks. på vår oppslutning rundt begrepet vold og dermed dens eksistens og følgende ”sannhet”. Det er hvordan vi tolker volden og tillegger den mening som er av betydning, ikke om volden eksisterer eller ikke³.

2.2 Sosiallæringsteori, utviklingspsykologi og stemplingsteori

I analysen av påstandene i *Dagbladet* (2006) vil jeg anvende teorier fra sosial læringspsykologi, utviklingspsykologi og stemplings- og stigmatiseringsteorier (interaksjonsperspektiv). Mer konkret vil jeg i store deler av oppgaven min ha et sosiallæringsteoretisk perspektiv, hvor jeg erkjenner at mennesket inngår i relasjoner og lærer i samspill med andre. Dermed faller det seg også naturlig å inkludere et utviklingspsykologisk perspektiv, som fanger opp i seg at et individ ikke er løsrevet fra tid og rom, men er i kontinuerlig utvikling innenfor sitt bestemte miljø. Problemet med disse perspektivene er at de ikke sier noe om hvilke prosesser som fører til at avvik blir oppfattet som et avvik, og hvilke reaksjoner avviket får fra omgivelsene. For å få svar på disse spørsmålene har jeg tatt utgangspunkt i en sosiologisk teori utformet av sosiologen Edwin M. Lemert. Lemert har utformet en stemplingsteori, hvor han tar utgangspunkt i begrepene primære og sekundære avvik. Her prøver han å avdekke hvordan omgivelsene reagerer på avvik fra det normale og hvordan disse sosiale reaksjonene kan påvirke et ”avvikende” individs fremtidige atferd

³ Se Berger og Luckmann (1966) for en redegjørelse av den *samfunnsskapte virkelighet*.

(Hauge, 2001 og Halvorsen, 2002a). Alle disse perspektivene er mikroorienterte og er opptatt av samhandlingen mellom mennesker.

3. Metodisk tilnærming

”Kjenner du noe verre enn uvitenheten, Abu Muhammed?”, svarte han: ”Ganske visst, uvitenheten om uvitenheten.” (...) For uvitenheten om uvitenheten hindrer at man overhodet kommer så langt som at man lærer (Næss, 2001:315).

Sitatet kan illustrere en holdning mange mennesker kan innta til voldens natur og ungdom som utøver den. Hvis vi tror vi vet alt om hvorfor noen utøver vold eller dens natur, blir vi uviten om våres egen uvitenhet, og følgelig vil vi heller aldri lære. Metode på sin side åpner opp for at vi skal lære mer om et fenomen, vi erkjenner med andre ord vår egen uvitenhet.

3.1 Generelt om metode og spesielt om dokumentanalyse

Metode kan defineres som ”læren om de verktøy en kan benytte for å samle inn informasjon” (Halvorsen, 2002b:13). Når vi anvender en metode, gjør vi en systematisk undersøkelse av virkeligheten og dermed kan vi oppdage årsaker bak hendelser og mening bak handlinger (Halvorsen, 2002b). Men metoden jeg velger vil også være avgjørende for *hva* jeg vil oppdage av årsaker, mening og hensikt med volden.

I denne oppgaven har jeg valgt å bruke en metode som kalles for *dokumentanalyse*. Dette er en form for kvalitativ teknikk som kan anvendes når vi søker dybde, nyanser og forståelse av et fenomen. Denne metoden står i motsetning til mer kvantitativt orienterte teknikker, som søker forklaring, bredde og sammenlignbarhet av mange undersøkelsesenheter (Halvorsen, 2002). Dokumentanalyse som kvalitativ metode går ut på å analysere tekster, som i mitt tilfelle blir å analysere medieartikler. I en slik analyse prøver jeg å finne fram til hva slags virkelighetsbilder medieartiklene konstruerer. Jeg vil prøver å avdekke underliggende forståelsesmåter i *Dagbladets* nyhetsserie, for så å vise til alternative perspektiver eller forståelser av vold og aggresjon som fenomen (Halvorsen, 2002b).

Min dokumentanalyse vil basere seg både på primærlitteratur og sekundærlitteratur. Sekundærlitteratur vil si tekst skrevet og tolket med utgangspunkt i andres teorier og forståelse av virkeligheten. Når jeg anvender sekundærlitteratur, tolker jeg allerede en kilde som har blitt tolket, dermed skjer det også en dobbel tolkning av f.eks. en teori. Dette kalles

for dobbel hermeneutikk (Gilje og Grimen, 1995) Faren ved å anvende sekundær litteratur er at teoriene kan bli utvannet gjennom tolkning og blir dermed lite holdbare. Mange av teoriene og begrepene jeg bruker er hentet fra sekundære kilder, men jeg mener teoriene likevel har validitet, siden de er beskrevet av anerkjente fagfolk. Kildene jeg har valgt vil bli beskrevet under, og er utvalgt på bakgrunn av en gjennomgang av både norsk og utenlandsk litteratur. Alle kildene har sitt utspring fra psykologien, men belyser allikevel forståelsesmåter innen sosiologi og kriminologi. Jeg har funnet fram til tre sentrale kilder jeg mener gir et godt grunnlag for å forstå vold og aggresjon hos ungdom

3.2 Beskrivelse av kilder som har vært inspirerende

Psykolog Per Isdal har 12 års erfaring som terapeut for menn med volds- og aggresjonsproblemer. Han har på grunnlag fra egen praksis og erfaring skrevet boken *Meningen Med Volden* (2000). Boken synes å gi en god forståelse av voldens natur. Stål Bjørkly er spesialist i klinisk psykologi, med doktorgrad i psykologi om aggresjon. Han har utgitt boken *Aggresjonens Psykologi – Psykologiske perspektiver på aggresjon* (2001), hvor han diskuterer mange sentrale problemstillinger rundt definisjonen av begrepet aggresjon og vold, samtidig gir han en redegjørelse for ulike psykologiske perspektiver på aggresjon og vold. Psykologene Mette Bengtson, Per Øystein Steinsvåg og Hans Terland har arbeidet/arbeider klinisk med barn og ungdom med voldsproblemer. De har skrevet boken – *Ungdom Bak Volden* (2004), som gir oss en forståelse av volden sett fra ungdommens synsvinkel. Med andre ord er forfatterne interessert i å forstå ”ungdommens prosjekt” med volden. Det kan innvendes at boken har et eget kapittel om jenter som utøver vold, dermed får vi også en slags forestilling om at det er forskjell på jenter og gutter som utøver vold, og at jentenes vold har en annen karakter. Jeg vil i oppgaven ikke ta stilling til denne problematikken, men henviser interesserte til å lese Natland (2004).

En viktig erkjennelse er at disse forfatterne lever av og for ungdomsvold/kriminalitet (Halvorsen, 2002a), derfor har de også interesse av at volden blir definert som et problem. Hvem som definerer ungdomsvold/kriminalitet som sosialt problem, avhenger av hvem som har makt. Denne definisjonsmakten kan vi anta at de ovenfor nevnte forfatterne har, siden de har skrevet bøker om problemet, samt opprettet behandlingsinstitusjoner for ungdommer med voldsproblemer. Slik sett kan vi si at ungdomsvold ikke er noe problem før noen har definert det som et problem. Dermed vil også de som har definert problemet ha innflytelse over hvordan det skal løses eller forskes på (Halvorsen, 2002a). Fagfolk innen psykologien har

stått for mye av problemdefineringen av vold og aggresjon, følgelig vil også volds- og aggresjonsproblem bli forsøkt forstått og løst ved hjelp av psykologiske teorier. En fare ved dette er at psykologien blir pekt ut som den eneste ”sanne” måten å forstå vold og aggresjon. Derfor ser jeg stor nytte av å koble på andre teoretiske retninger når jeg i analysen skal utdype medias forståelsesmåter av vold og aggresjon. Jeg vil allikevel i store deler av oppgaven forsøke å forstå fenomenet på mikronivå, selv om kriminologien og sosiologien har bidratt med ulike teorier når det gjelder å forstå volden på makronivå.

3.2.1 Media som kilde

Media er en kilde til kulturelle forestillinger om vold. Det vil si at *Dagbladet* redigerer og innsnevrer voldsfenomenet for oss, samtidig som medias forestilling av vold får et viss hegemoni i befolkningen. Forskerne som er eksperter på visse fagområder får ofte tale i media, men det er mediene som bestemmer tilgangen forskerne får ha til media. Det bestemmes som regel ut i fra hvilke nyhetsverdi forskernes uttalelser kan ha (Alver og Øyen, 1997).

Sosiologen Gudmund Hernes uttaler (i Alver og Øyen, 1997) at media må redusere det komplekse innholdet til noe enkelt og konsist siden de har en ”deadline” å forholde seg til. På den måten vil sakens innhold tiltrekke seg oppmerksomhet, nettopp fordi innholdet blir mer intenst og heftig, i motsetning til et sindig innhold (Alver og Øyen, 1997). Dette får selvsagt konsekvenser for hvilke virkelighetsbilder vi sitter igjen med. Problemet, slik jeg ser det, oppstår hvis vi ikke klarer å stille oss kritisk til medias framstilling av virkeligheten. Hvis vi stiller oss ukritiske kan de virkelighetsbildene vi sitter igjen med være enkle og sensasjonelle. Derfor blir det helt vesentlig å prøve å avdekke hvilke forståelsesmåter *Dagbladet* og andre medier formidler til oss, og prøve å stille oss kritisk til dets innhold. Det å være kritisk er etter min mening ikke det samme som å forkaste sentrale forståelsesmåter i media, men å reflektere over hvilke muligheter og begrensninger medias voldsperspektiv kan ha. Jeg vil i det følgende analysere sentrale forståelsesmåter i *Dagbladets* nyhetsreportasje, og utdype og nyansere disse forståelsene ved hjelp av ulike teorier innen voldsforskningen.

4. Media og ungdomsvold

En gjeng politifolk med hjelmer og AG-3 står samlet utenfor en blokk i Oslo, mens to andre politifolk kommer marsjerende mot oss sammen med en schæferhund. Bildet er hentet fra *Dagbladets* første artikkel (20.07.06) og er med på å billedliggjøre overskriften:

”Ungdomskriminaliteten i Oslo 2006: Hardere, grovere og mer våpen” (se vedlegg 1).

Medieviteren Jostein Gripsrud (1999) diskuterer begrepene *avløsning* og *forankring* i forhold til typer funksjoner verbalspråket kan ha i kombinasjon med bilder. I dette tilfellet vil bildet i

Dagbladet fungere som en forankring, fordi bildet peker ut innholdet i artikkelen. Vi får en anelse av at det kommer til å handle om vold eller drap. Samtidig sier teksten noe som ikke framgår av bildet, teksten tilfører bildet et nytt betydningselement til helheten (avløsning). Teksten sier blant annet at ungdommene er brutale og hensynsløse, og sett i sammenheng med bildet får vi en helhetlig forståelse av hvor rå og brutal denne volden faktisk er. Jeg har analysert meg fram til fire sentrale aktører som har fått tale i *Dagbladets* nyhetsserie (2006); disse er offeret, politiet, voldsforskere og ekspertene. Ekspertene er ofte navnløse, men er allikevel med på å gi innholdet en viss troverdighet for leserne. Kun en voldsutøver har fått uttale seg i *Dagbladet* (21.07.06). Skillet mellom utøver og offer er viktig, siden utøver og offer som regel ikke vil ha sammenfallende versjoner av en voldshendelse. Det ser også ut til at vitnene tenderer mot å dele offerets versjon (Haaland, 2000). Derfor er det av stor betydning hvem som taler i media, siden saken ofte kan bli overdramatisert på bakgrunn av skrekkslagne beskrivelser fra offeret, eller ”ekspertene” kan kaste et lite nyansert lys over årsaker til vold. Dette igjen kan skape *moralsk panikk* i befolkningen. Med moralsk panikk siktes det her til en kollektiv atferd i deler av samfunnet, som gir plutselig økt oppmerksomhet og fiendtlighet som en reaksjon på en nylig opplevd trussel fra moralske avvikere (Cohen, 1972). Disse utløses ofte av enkelthendelser, som i dette tilfellet er medias voldsskildring, og gir oss en følelse av at dette fenomenet er svært utbredt og farlig. Slike reaksjoner skjer sporadisk og er kortvarige (Halvorsen, 2002a). Men på tross av at volden blir fremstilt som grovere og mer hyppig enn før, tyder mye allikevel på at vold var et mye vanligere fenomen for 400 år siden (Helland og Øia, 2000). Jeg mener ikke gjennom et slikt resonnement å underdramatisere offerets eller vitnenes opplevelse av voldshandlingen, ei heller rettfærdiggjøre utøverens handlinger, men å peke på at det alltid finnes flere sider av en sak. Hvis vi tar offerets side av saken, kan vi fort komme fram til generaliserende og lite nyanserte forståelser av voldsutøveren og hensikten med volden. Jeg vil i den videre drøftelsen definere vold og aggresjon, slik at vi kan ha et felles referansepunkt i den videre analysen.

4.1 Definisjon av vold og aggresjon

Jeg kommer i oppgaven til å bruke begrepet vold og aggresjon om hverandre, selv om noen fagfolk (som Bjørkly) gjør et skille mellom disse to begrepene. Vold og aggresjon er et fenomen som er meget vanskelig å definere. Dette kommer bl.a. fram av funnene til Harre og Lamb (i Bjørkly, 2001) som har funnet mer enn 250 forskjellige definisjoner av aggresjon innen psykologisk og biologisk faglitteratur. Bytter vi faglig ståsted, vil definisjonen igjen kunne forandre seg. Dermed vil vårt teoretiske ståsted være avgjørende for hvilke definisjon

vi tar i bruk (Bjørkly, 2001). Store deler av oppgaven min baserer seg på en læringspsykologisk forståelse av vold og aggresjon, derfor blir det også nærliggende å ta utgangspunkt i en læringsteoretisk definisjon.

Per Isdal (2000) definerer vold slik: ”Vold er en hver handling rettet mot en annen person, som gjennom denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil” (Isdal, 2000:36). Definisjonen til Isdal inkluderer alle former for vold som; seksuell vold, materiell vold (eks.: hærverk), psykisk vold (eks.: trusler), latent vold (virker i kraft av sin mulighet) og fysisk vold (Isdal, 2000). En slik definisjon blir for vid i forhold til mitt bruk i oppgaven, siden jeg vil forholde meg til volden slik den kommer til uttrykk gjennom direkte observasjon av atferden, dvs. den fysiske volden. Det er denne voldstypen som kommer til uttrykk i *Dagbladet*, derfor blir det naturlig for meg å ta utgangspunkt i Stål Bjørkly sin mer avgrensede definisjon av vold: ”Vold og voldsatferd er aggresjon kjennetegnet ved at atferden er innrettet på å påføre offeret alvorlig og/eller livstruende fysisk skade, fysisk smerte eller kroppslig krenkelse” (Bjørkly, 2001:29). Mens Isdal på sin side gjør klart i definisjonen at *makt* er en sentral komponent i forståelsen av vold, er Bjørkly noe uklar på dette punktet. Bjørkly sin definisjon favner ikke like vidt som Isdal sin, med det mener jeg at Bjørkly holder seg konkret til voldens fysiske uttrykk. Det jeg imidlertid savner i Bjørkly sin definisjon er maktaspektet, siden hans definisjon ikke sier noe om tvang. Etter min mening så må en handling, for å kunne bli definert som vold, være ufrivillig sett fra offerets side. Jeg velger derfor å integrere denne forståelsen i Bjørkly sin definisjon.

Et offer for volden, ”Kristian”, forteller til *Dagbladet* (20.07.06): ”- Jeg husker ikke hvor mange slag og spark jeg fikk. Jeg tenkte bare på å beskytte meg (...)”. Dette er offerets måte å snakke om volden på, hvor uttalelsen indirekte konstruerer en utøver. Slik det kommer til uttrykk, kan vi hevde at den konstruerte utøver har en intensjon om å skade den andre. Derfor er intensjonen utøveren har et viktig kriterium for å si noe om en handling er vold eller ikke. Uten intensjonsaspektet ville tannleger være aggressive og voldelige fordi de påføre oss smerte. Vi kan si at intensjon er knyttet til det resultatet utøveren vil oppnå med handlingen (Bjørkly, 2001). Intensjonsaspektet gjør også at politimenn kan utføre arbeidet sitt uten å bli kalt voldsmenn, da selve intensjonen til politifolk flest ikke er å påføre skade, men å opprettholde fred og orden. Dog er det noe paradoksalt at staten alltid har den legitime makt til å definere handlinger som vold eller ikke. Jeg tenker da spesielt på de overgrep staten (eks.

psykiatrien) har gjort seg skyldig i opp igjennom historien og som på det gitte tidspunkt var lovlige handlinger.

Uttalelsen til Kristian kunne også vært uttalt fra en deltaker i et kickboksersstemne, som gikk en sikker vei mot tap. Konteksten er med andre ord helt avgjørende skal vi kunne definere noe som vold. Konteksten gir atferden mening, og bidrar til vår forståelse av den. Derfor er det alltid viktig når vi skal forstå fenomener som vold og aggresjon hos ungdom, at vi er klar over konteksten disse handlingene inngår i. Det vil si at selve hendelsen i seg selv ikke er selvforklarende (Hårtveit og Jensen, 2004). Det er først når det fysiske uttrykket (slag/spark) settes inn i en kontekst at handlingen får mening. Derfor kan vi også si at en kickbokser ikke utøver vold i ringen, fordi konteksten tilsier noe annet; begge er med på leken, og vet at de må tåle steken, men selve handlingen er den samme som hos en som utøver vold. Vi kan si at ”et fenomen blir uforklarlig så lenge vi ikke har en observasjonsramme som er vid nok til å omfatte den sammenhengende fenomenet inntreffer i” (Hårtveit og Jensen, 2004:83).

Oppsummert kan vi si at alle voldshandlinger må være innrettet på å skade den annen (intensjon) og at utøveren ikke frivillig er med på å bli skadet. Videre er konteksten helt avgjørende for å forstå om en handling kan defineres som vold eller ikke. Avslutningsvis er det nødvendig å komme med en liten presisering; det går et skille mellom sinne og aggresjon. Aggresjon er alltid innrettet på skade, mens sinne er en følelsesmessig reaksjon som ikke trenger å bli ledsaget av aggresjon (Bjørkly, 2001). Nå som jeg har definert vold, er det også mulig for meg å si noe om voldens hensikt og funksjon.

4.2 Voldens hensikt og funksjon

For utenforstående eller offeret selv vil volden nesten alltid virke meningsløs og brutal. Men volden har alltid en hensikt, mening eller funksjon sett i fra utøveren sin side. Følgende sitat fra *Dagbladet* (20.07.06) illustrerer dette: ”Politi, forskere og eksperter sier at penger, sjalusi, hevn og å sette seg i «respekt» er blant de vanligste motivene for den grove kriminaliteten”. Som det går fram av sitatet, taler politiet, forskerne og ekspertene kun om *motivet* en utøver har med handlingen. Som det gikk fram av voldsdefinisjonen må også intensjonsaspektet være med. Motivet referer til det *grunnlaget* utøveren har for å ville oppnå noe, mens intensjonen er knyttet til det *resultatet* utøverne vil oppnå (Bjørkly, 2001). Med utgangspunkt i dette skillet vil utøveren, i sitatet over, utøve vold på bakgrunn av et motiv (eks; hevn), men motivet sier ingenting om hvilke resultat utøver vil oppnå (eks; skade eller skape frykt). Selv om skillet

mellom intensjon og motiv er viktig når vi skal forstå en voldshandling, holder det for min del å ta utgangspunkt i begrepet *hensikt*. Dette er et begrep jeg mener dekker både motiv og intensjon med handlingen. Jeg vil nyansere og utdype sitatet ved å analysere hensikten med volden i lys av begrepene instrumentell og emosjonell aggresjon.

4.2.1 Instrumentell og emosjonell aggresjon

Vi kan kategorisere og differensiere målene/hensikten med volden ved å ta utgangspunkt i begrepene instrumentell og emosjonell aggresjon. Ved bruk av *instrumentell aggresjon* er ikke det å påføre skade et mål i seg selv, men det å få materiell og sosial gevinst er det primære målet. Penger og respekt er altså det primære målet, mens selve volden bare blir et middel. *Emosjonell aggresjon* derimot gir voldsutøveren en form for positiv følelsesmessig tilfredsstillelse. Enten i form av følelsesmessig trykklettelse og/eller direkte tilfredsstillelse av selve voldsutøvelsen (Bjørkly, 2001). Voldsutøvelse sett i forhold til sjalusi og hevn kan gi en slik følelsesmessig tilfredsstillelse og trykklettelse, og blir dermed også målet for selve atferden. I begge formene forblir atferden den samme, men hva de vil oppnå er vesentlig forskjellig. Det kan på den annen side argumenteres for at det er lite hensiktsmessig å lage slike skarpe skiller mellom instrumentell og emosjonell aggresjon. F.eks. kan en ungdom som raner en annen person gjøre dette fordi personen ”ser rik” ut. Målet med handlingen blir å påføre skade (- *det er en urettferdig verden, det skal denne rike mann også få kjenne på kroppen*⁴), men også å skaffe penger og oppnå sosial anerkjennelse. Hensikten med handlingen blir da å oppnå følelsesmessig tilfredsstillelse (emosjonell) ved å ramme urettferdighet, men også å oppnå et materielt og sosialt gode (instrumentell).

Isdal (2000) snakker om voldens natur når han skal forklare meningen med volden. Ved å ta utgangspunkt i at volden er intelligent og effektiv, postulerer han at volden er nyttig fordi personen oppnår noe han ønsker, som f.eks. penger og makt (instrumentell vold). Videre er den intelligent fordi enhver voldshandling innebærer planlegging, vurdering av situasjonen og konsekvensavveielse. Ungdom vil ut i fra en slik forståelse planlegge hvem de skal hevne seg på, vurdere om de vil oppnå det de ønsker, f.eks. bekræftelse på egen verdi, og om konsekvensene av handlingen overstiger det man ønsker å oppnå eller ikke. Hvis de negative konsekvensene er lave, kan hevnemotivet finne sted og den andre personens frykt vil kunne gi

⁴ Se Bengtson m.fl. (2004) om *ungdommens prosjekt*. I dette tilfellet kan det handle om prosjektet; ”Jeg blir urettferdig behandlet”, som handler om å opprettholde et selvbylde som den rettferdige kriger i en urettferdig verden. Dette medfører også at ungdommen har lett for å legitimere sine voldshandlinger.

ungdommen bekreftelse på egen betydning. Men selve handlingen består ikke utelukket av en fornuftsdel, den inneholder som nevnt også en emosjonell del (Isdal, 2000),

Når det gjelder følelsesmessig tilfredsstillelse, argumenterer Isdal (2000) for at det er de umiddelbare konsekvensene av handlingen vi lærer av. Og siden de umiddelbare konsekvensene av vold alltid er gode (trykklettelse, gjenopprettet selvbilde osv.), forklarer dette også hvorfor voldsatferden anvendes og opprettholdes. Når avissitatet peker på at hevn er et sentralt motiv for handlingen, vil Isdal forklare dette med at voldelig hevn er godt (f.eks. fysisk utladning) hvis man føler seg krenket. Selv understreker Isdal (2000) at selv om vold er godt, betyr ikke det at utøveren er drevet av ønsket om å oppnå nytelse.

Politioverbetjent Arve Nortvedt uttaler i *Dagbladet* (25.07.06) at: ”- De driver med dette for voldens skyld (...).” Uttalelsen kan bli noe snever når vi nå har sett hvilke mening volden har og hvilke funksjon den kan ha i ungdommens liv. Vi skal ikke avvise tanken om at noen ungdommer faktisk gjør det kun for voldens skyld, altså i nytelsesøyemed (sadisme), men det hører med til unntakene (Bjørkly, 2001). Uttalelsen er et eksempel på en normativ forklaring på volden, hvor volden blir forklart ut i fra en disposisjon ungdommen selv har (aggressiv) og ønske han har om å skade andre (sadistisk). Slike forklaringer fungerer som fordømmende forklaringer og foregår på det moralske nivået, og på dette nivået er alltid vold moralsk forkastlig (Bjørkly, 2001). Problemet ved å kun se på volden som noe som er forbudt og strir mot alle normer og verdier, er at vi slipper å forhold oss til meningen bak voldsatferden. Dermed opprettholder vi bildet av verden som god og ond (Bengtson m.fl., 2004).

Etter en gjennomgang av ulike måter å forstå og forklare hensikten med volden, blir jeg sittende igjen med følgende spørsmål: Hvorfor bruker noen vold og aggresjon, mens andre ikke gjør det? Er det slik at alle ungdommer er like utsatt for å utvikle volds- og aggresjonsproblemer? Jeg vil nærme meg disse spørsmålene når jeg nå skal se på ulike måter å forstå hvorfor volden oppstår og utvikles.

4.3 ”Skylder på foreldrene”⁵

I *Dagbladet* (21.07.06) kikker Salah Mohammed (18) drømmende opp i lufta over overskriften ”Skylder på foreldrene” (se vedlegg 2). I bakgrunnen ser vi grønt og frodig gress og et lite Røde Kors telt, og jeg får følelsen av at Salah er en ”uskyldig” gutt som drømmer

⁵ Overskrift i *Dagbladet* 21.07.2006

seg bort fra asfalttunge Oslo og sin vante hverdag. Salah er nemlig på sommerleir med Røde Kors, hvor han ”smiler om kapp med bygdesola”⁶. Men det er ikke Salah det først og fremst handler om, heller ikke Oslos kriminalitetsfremmende egenskaper, men foreldrene. I *Dagbladet* (21.07.06) står det skrevet med uthevet tekst: ”Ekspertene er samstemte i sin sak: De mener det først og fremst er foreldrenes skyld at ungdommen havner på skråplanet.”

Å tildele foreldrene all ”skyld” viser til en manglende og lite nyansert forståelse av hvorfor noen utvikler volds- og aggresjonsproblem, og er et eksempel på en dikotomi⁷ som har hegemoni innen media. Sitatet kan sies å male et bilde i svart-hvitt som er inspirert av freudiansk tenkning. Med det mener jeg at ved å gi foreldrene skylda, påpeker ”ekspertene” at foreldrenes inkompetanse alltid vil få negative konsekvenser for barnet senere i livet. Jeg vil i det følgende argumentere for at foreldrene er en viktig faktor som kan bidra til at en ungdom havner på ”skråplanet”, men at det ikke nødvendigvis trenger å være det. Den som mishandles som barn, griper selv oftere til vold som ungdom (Helland og Øia, 2000), selv om majoriteten som har blitt utsatt for overgrep, ikke selv blir overgripere (Bengtson m.fl., 2004). For å kunne si noe om disharmoniske familier må vi ta utgangspunkt i hva som er normal utvikling og hva som virker forstyrrende på den. Derfor vil jeg i dette kapitlet kun ta utgangspunkt i *primærsosialiseringen* til barnet, det vil si den sosialiseringen som finner sted innenfor familien og som legger fundamentet for personlighetsutviklingen. Primærsosialiseringen er spesielt viktig i de første leveårene, og barnet vil gjøre det det lærer til en del av seg selv, dette kalles for internalisering (Schiefløe, 2003). Sosialisering dreier seg hovedsakelig om at barnet får kjennskap til sentrale kulturelementer, at det utvikler personlighet og selvbilde og at barnet tilegner seg en evne til å opptre i ulike roller (Schiefløe, 2003). Jeg vil i det følgende legge mye vekt på svikt i sosialiseringskomponenten som omhandler utvikling av personlighet og selvbilde. I min argumentasjon vil jeg bruke teorier fra utviklingspsykologien, læringspsykologi og teorien om ”selvet” presentert av Mead (i Schiefløe, 2003). Bronfenbrenner sin kontekstuelle teori vil ligge til grunn for å vise til et helhetsbilde av menneskelig utvikling (Bunkholdt, 2000).

4.3.1 Utvikling av barnets og ungdommens selvoppfattelse

Sosiolog Anders Bakken sier til *Dagbladet* (21.07.06) at: ”- Familiesituasjonen er en av de viktigste årsakene” til at ungdommen havner på skråplanet. Utgangspunktet for en slik

⁶ Sitat i *Dagbladet* 21.07.2006

⁷ Se Halvorsen (2002): Kontrasten mellom det ene og den andre gir oss mening; f.eks. vold – ikke-vold.

uttalelse om årsaksforhold er at volds- og aggresjonsproblemer ikke er medfødte, men at det er noe i selve utviklingen som gjør at barnet får problemer senere i livet. For å få en forståelse av hvorfor familiesituasjonen er så viktig for barnets utvikling og problemer senere i oppveksten, vil jeg ta utgangspunkt i utviklingspsykologien.

Barnet er et sosialt vesen og er aktivt søkende mot mennesker, hvor drivkraften i utviklingen er behovet for å bli møtt og å inngå i relasjoner til andre (Bunkholdt, 2000). Når barnets forventninger om å bli møtt og bekreftet blir forstyrret, som i familier med mye krancling og vold, kan dette påvirke barnets *selvoppfatning*. Det vil si at måten barnet opplever seg selv på i forhold til andre er med på å forme barnets selvopplevelse (Bengtson, m.fl., 2004). Men måten barnet oppfatter seg selv på i forhold til andre, avhenger også av at barnet klarer å sette seg inn i en annen persons sted, altså at det har evnen til *rolletaking* (Schiefløe, 2003). Små barn vil ofte være ute av stand til å ta andres perspektiv fordi det er preget av *egosentrisk tenkning*. Slik sett vil barnet forstå alt som skjer med utgangspunkt i seg selv, og dette vil ha innvirkning på selvbildet. Barnet kan tro at kranclingen skyldes at det selv er uønsket eller at det selv har skyld i kranclingen. Tanker som ”jeg er ikke noe verdt” kan dukke opp og bli en del av barnets selvoppfatning/selvbilde (Bunkholdt, 2000). Personligheten til en ungdom vil også være vesensforskjellig fra et barn sin personlighet, da ungdommens ”selv” er mer utviklet. Mead (i Schiefloë, 2003) fremhever at ”selvet” både er en aktiv kilde til atferd og et passivt objekt for atferd. F.eks. vil en ungdom kunne respondere på en handling eller selv ta initiativ til handlinger. Han kan ta initiativ til sosialt samkvem med jevnaldrende, og mens han samhandler, vil han betrakte seg selv som et objekt for ekstern vurdering. I en slik vurdering engasjerer han seg i en *refleksiv handling*, han ser seg selv utenfra (Schiefløe, 2003). Den vurdering ungdommen gjør av seg selv, vil avgjøre om han føler seg likt eller ikke, om han dummer seg ut eller mestrer situasjonen. Med tanke på tidligere erfaringer i oppveksten og det selvbilde han har dannet seg, kan det godt tenkes at ungdommen *feilattribuerer*⁸ en sosial situasjon som fiendtlig. Han tolker seg selv i lys av det sosiale samspillet, og konkluderer med at han ikke blir likt og at den andre personen vil ham vondt. Dermed kan vi forstå at ungdommen bruker vold for å fjerne seg fra ubehaget situasjonen skaper (se 4.2). Slik sett har han også et prosjekt om at ingen skal ”kødde” med ham⁹, hvor han bruker vold for å være føre var enn etter snar (Bengtson m.fl., 2004). Reaksjonene fra omgivelsene vil

⁸ ”Å *attribuere* betyr å tillegge noen et eller annet, f.eks. en egenskap” (Bjerke og Svebak, 2001:215)

⁹ Se Bengtson m.fl. (2004:24, 75) om ungdommens prosjekt: ”Ikke kødd med meg”.

igjen bidra til å forme ungdommens selvbilde. Dette kommer jeg til når jeg tar for meg ungdommens andre sosialiseringssfase i kapittel 4.4.

Anders Bakken nyanserer sin videre uttalelse i *Dagbladet* ved å si: "(...) Samtidig er det vanskelig å være foreldre til problem-barn (...)". Alle barn blir til tider avvist av sine foreldre, men måten barnet reagerer på avvisningen er ytterst forskjellig. Noen barn blir aggressive og krevende, mens andre barn trekker seg vekk og isolerer seg fra foreldrene. Måten foreldrene reagerer på barnets atferd, vil igjen avgjøre hvordan det videre samspillet vil bli (Killén, 1991). Et eksempel er når barnet gjør milde forsøk på kontakt med foreldrene, men de responderer ikke på barnets forsøk fordi de er uinteresserte eller opptatte. Hvis den videre kontaktsøken ikke blir belønnet, vil barnet som regel intensivere sin atferd så mye at den skaper ubehag for foreldrene. Til slutt må foreldrene svare på barnets kontaktsøken og dermed vil også den negative atferden til barnet forsterkes, siden dette gir barnet den oppmerksomheten det ønsker (Bandura, 1977:200). Med en slik forståelse til grunn ser vi at det ikke er slik at barnet i utgangspunktet er et "problem-barn", men at det er barnets reaksjoner på foreldrenes væremåte som er avgjørende. Barnet vil derfor kunne reagere som et "problem-barn" på foreldrenes manglende oppmerksomhet. Dette er en forståelse som er preget av gjensidighetstenkning. Det er ikke slik at foreldrene ene og alene har "skylda" for barnets utvikling, men barnet er også delaktig i sin egen utvikling. Måten denne gjensidigheten mellom barn og foreldre virker inn på hverandre, kan være avgjørende for hva slags utvikling av selvoppfattelse og tilknytning barnet får¹⁰. En slik utviklingspsykologisk forståelse er viktig å ha i bakhodet når vi skal forstå hvorfor noen utvikler volds- og aggresjonsproblemer (Bengtson m.fl., 2004).

4.3.2 Utrygg tilknytning og overlevelsesstrategier

Jeg har nå sagt noe om hvilken betydning samspill kan ha på barnets selvoppfattelse, men interaksjonen i familien påvirker også hva slag tilknytning barnet vil få. Det som er hovedfokuset i dette avsnittet, er foreldre som mishandler barnet ved bruk av vold og aggresjon, og barn som er vitne til vedvarende og alvorlig krangling. En slik familiesituasjon kan oppstå på flere måter uten at jeg vil gå spesielt i dybden på det. En måte å forstå det på er å ta utgangspunkt i Urie Bronfenbrenner (i Bunkholdt, 2000) sin utviklingsøkologiske

¹⁰ Borge (2003) nevner en rekke beskyttelsesfaktorer som kan redusere opplevd risiko, og dermed minske sjansene for en uheldig utvikling. F.eks. kan et godt forhold til en av foreldrene virke beskyttende på barnets selvopplevelse.

modell¹¹, siden modellen viser oss hvor mange og gjensidig avhengige forhold som spiller inn i et barns utvikling og sosialisering. Vi kan f. eks. tenke oss en familie, hvor ungdommen Per, moren Lise og faren Gunnar inngår i et mikrosystem. Gunnar jobber på en fabrikk som er truet med nedleggelse som har sin forklaring i samfunnsmessige forhold (makronivået). Frustrasjonen og bekymringene rundt nedleggelsen fører til at far lar frustrasjonene gå ut over sønnen og moren i form av aggresjon. Altså har jobsituasjonen til far (eksonivået) innvirkning på hele mikrosystemet (familiesituasjonen). Slike overgrep, i form av mishandling, kan for mange barn være en traumatisk opplevelse, som kan få store konsekvenser for deres tilknytning og videre personlighetsutvikling (Killén, 1991). Tilknytning handler først og fremst om beskyttelse mot fare, men i familier hvor mishandling og krangling mellom foreldrene er vedvarende, kan en slik tilknytning bli forstyrret. Kjærlighet og omsorg knyttes til frykt og angst, og tilknytningen som skulle gi beskyttelse blir i stedet forbundet med fare. Slike barn utvikler ofte det vi kaller en utrygg tilknytning. Når barn lever i slike familiesituasjoner, oppstår det en krise i barnets selvforståelse og overlevelsesmekanismene til barnet aktiveres (Bengtson m.fl., 2004). Kari Killén (1991) tar i sin bok *Sveket* utgangspunkt i to overlevelsesstrategier barna tar i bruk for å overleve en slik overgrepssituasjon. Disse er enten overdreven tilpasning eller utagerende atferd. Barnet viser *overdreven tilpasning* ved å observere de voksnes humør og forsøker og oppføre seg slik at de unngår å utløse den voksnes vrede. På den måten blir det også mulig for barnet/ungdommen å beskytte seg mot fare. I kategorien *utagerende atferd* finner vi barn som er preget av sterk uro. Det skal ikke mye til for å utløse barnets aggresjon, og barnet selv kan ødelegge leken og læresituasjonen til andre barn. Ved hjelp av disse overlevelsesstrategiene skaffer barnet seg en viss kontroll over sin situasjon (Killén, 1991:132-138). Her er aggresjonen et symptom på at barnet ikke har det bra hjemme, det er med andre ord ikke en medfødt egenskap. Disse symptomene formidler også en historie om makt/avmaktsforhold i barnets liv (Bengtson m.fl., 2004). Dette vil jeg komme tilbake til i neste avsnitt.

Fram til nå har vi fått kjennskap til hvilke konsekvenser forstyrrelser i normalutvikling til barn kan få. Derfor kan jeg si meg enig i avissitatet sin påstand om at familiesituasjonen er en viktig årsak til at barn og unge havner på ”skråplanet”, men å skulle gi foreldrene skylda vil være et tegn på en lineær og binær forståelse; foreldrene gir dårlig omsorg – barnet utvikler

¹¹ *Utviklingsøkologi* betyr studiet av og læren om hvordan mennesker utvikles og sosialiseres i et dynamisk vekselspill med ulike deler av miljøet. Modellen til Bronfenbrenner består av fire nivåer: mikronivået, mesonivået, eksonivået og makronivået (Bunkholdt, 2000:261 - 271).

voldsatferd, skyldig – ikke skyldig. De uttalelsene som kommer til uttrykk i *Dagbladet*, tar ikke opp i seg den gjensidige dynamikken som foregår mellom barn og foreldre, ei heller den gjensidige påvirkningen mellom ulike nivåer/systemer som finnes utenfor familien. Det er viktig å forstå at enkeltårsaker ikke i seg selv fører til vold, men at voldsproblemer alltid utvikles gjennom den gjensidige påvirkningen av flere årsaksforhold (Isdal, 2000). Jeg har allerede nevnt noe om hvordan barn og unge prøver å tilpasse seg en vanskelig situasjon, og at vold og aggresjon i noen tilfeller fungerer som en overlevelsesstrategi eller oppstår på grunnlag av en attribusjonsfeil av omgivelsene. Jeg vil nå se nærmere på hvorfor akkurat volden blir et varig alternativ for noen barn og unge.

4.3.3 Når volden blir et varig alternativ

I *Dagbladet* (20.07.06) framstilles voldens råskap ved å vise til en dom fra Oslo tingrett. Her skal en 16 år gammel gutt ha ”banket” opp en annen 16 åring, hvor: ”den dømte tok kvelertak, slo offeret med en shaco (...) og et avskåret kosteskapt. Offeret ble påført hjernerystelse og to brukene ribbein (...)”. Uten å ta et moralsk standpunkt til dommen, som man ofte gjør når man kategoriserer noe som rått og hensynsløst, vil jeg heller stille et spørsmål: Hvordan kan vi forstå en slik handling? Eller sagt på en annen måte, hvorfor utøver ungdom vold mot andre personer? Vi har tidligere sett hensikten og meningen med volden, i den videre analysen vil jeg si noe om hvordan volden tilegnes og hva som utløser den.

Som tidligere påpekt utvikler barnet ulike overlevelsesstrategier, hvor disse strategiene er et forsøk på å mestre den situasjonen de lever under. Volden blir, på lik linje med overlevelsesstrategiene, brukt som motmakt i et forsøk på å komme seg ut av avmakten (Bengtson m.fl., 2004). Men for å kunne forstå utviklingen av voldsatferden må vi også sette oss inn i hvilke grad overgrepene har påvirket selvoppfatningen negativt. Som nevnt påvirkes barnet/ungdommens selvoppfatning av hvordan omgivelsene ser på han. Når ungdommens selvfølelse rammes alvorlig, kan han begynne å klandre seg selv, og det psykiske ubehaget dette medfører øker sannsynligheten for at han benytter seg av vold og aggresjon. Volden blir et forsøk på å bevare selvrespekt og verdighet og gir ungdommen en form for verdighet og mestring tilbake (Bengtson m.fl., 2004). Salah (18) uttrykker det slik i *Dagbladet* (21.07.06): ”- Jeg har lyst til å bli noe verdifullt”. Og det handler ganske enkelt om et ønske om og et forsøk på å bli akseptert og respektert for den man er¹².

¹² *Ungdommens prosjekt* handler nettopp om å få til noe med volden, det blir et middel for å oppnå kontroll og makt over indre og ytre liv, bl.a. å opprettholde et positivt selvbilde (Bengtson m.fl., 2004).

Eva Axelsen (i Bengtson m.fl., 2004) tar utgangspunkt i begrepene *makt – avmakt – motmakt* når hun skal forklare hvordan psykiske lidelser oppstår, hvor Bengtson m.fl. (2004) argumenterer for at denne forståelsen også kan ligge til grunn i vår forståelse av voldsatferd. Makt kan f. eks. bli utført av foreldrene gjennom mishandling, hvor barnets avmaktfølelse aktiveres. Som et svar på avmakten vil barnet/ungdommen tilstrebe seg kontroll over sine livsbetingelser (se ”overlevelsesstrategier”, ”utrygg tilknytning”), med andre ord vil barnet eller ungdommen prøve å komme ut av avmakten gjennom motmakt. Med motmakt menes her det å motsette seg andres utøvelse av makt overfor en selv. Axelsen har kommet fram til at barn og unge kan ta i bruk tre typer motmaktstrategier. Den første strategien går ut på at barnet fjerner seg fra den avmaktspåførende maktutøvelsen. Hun argumenterer for at det å trekke seg unna kringling og vold *kun* fører til at barnet klarer å komme seg bort fra selve situasjonen, men at selve avmaktsfølelsen fortsatt er tilstedeværende (Bengtson m.fl., 2004). Den andre strategien forutsetter at barnet ikke klarer å rømme, og dermed må tåle å overleve avmaktsopplevelsen. Borge (2003) argumenterer på sin side ut i fra et resiliensperspektiv¹³ når hun mener at evne til å overse eller aktivt trekke seg unna problemene virker beskyttende på barnet. Dermed mener hun at risikoen for en uheldig utvikling og opplevelsen av avmakt minskes. Den tredje strategien er der den unge opplever at det er mulig å oppnå varig forandring. Vi kan tenke oss to mulige måter å oppnå forandring på; enten kan barnet varsle omgivelsene eller bruke vold som motmakt. F.eks. kan en gutt på 12 år som har opplevd fars vold hele livet endelig ta til motmakt ved hjelp av vold. De umiddelbare konsekvensene etter å ha utøvd vold mot far kan være enormt positive, som følelsesmessig utladning (se 4.2) og at rettferdigheten endelig har seiret (Bengtson m.fl., 2004). Jeg har allerede nevnt at de umiddelbare konsekvensene av vold alltid er gode og at det er disse konsekvensene vi lærer av. Derfor kan også volden bli en varig endring i ungdommens liv sett fra et læringspsykologisk ståsted. Videre blir ungdommen ekstremt mestrende i en bestemt situasjon, og han kan oppleve å endelig få kontroll over sitt eget liv (Bengtson m.fl., 2004:78-92). Problemet med en slik atferd er at den ikke er sosialt akseptert som mestringsstrategi i storsamfunnet, i stede blir handlingen fordømt og ungdommen selv står i fare for å bli utstøtt fra det konvensjonelle samfunnet. Vi ser her at voldshandlingen finner plass innenfor et mikrosystem (familien) og at ungdommen tar med seg denne handlingen inn i andre

¹³ *Resiliens* kan defineres som de ”prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik” (Rutter i Borge, 2003:15).

mikrosystem (f.eks. jevnaldersmiljøet). Den gjensidige påvirkningen mellom de ulike mikronivåene skjer på mesonivået og kan føre til at ungdommen blir utstøtt fra f.eks. jevnaldergruppen eller skolen (Bunkholdt, 2000). Ungdommen vil da søke seg til andre miljøer hvor han kan få bekreftelse og forståelse for sitt virkelighetssyn (Bengtson m.fl., 2004). Dette er noe jeg vil diskutere i neste kapittel.

Isdal (2000) har lansert begrepet *traumevold*¹⁴. Dette er et perspektiv som tar for seg vold utløst på bakgrunn av tidligere opplevde traumer, som kan være opplevd i barndommen gjennom mishandling. Her blir volden utløst når noen eller noe aktiverer tidligere traumatiske erfaringer/minner, som f.eks. at noen gir ungdommen et stygt blikk som minner om hans far, og som igjen aktiverer en avmaktsfølelse. I praksis betyr det at utøveren opplever situasjonen på samme følelsesmessige måte som da traumet skjedde. Voldens funksjon er å sikre overlevelse og reduserer dødsangsten (Isdal, 2000). I et slikt perspektiv kan vi også forstå hvorfor enkelte voldshandlinger er særdeles grove og ”råe”, nettopp fordi traumeutløst vold vil involverer sterke følelser, og voldsutøvelsen blir derfor mindre kontrollert.

I dette kapittelet har vi sett hvordan familiesituasjonen kan ha betydning for barnets senere utvikling av volds- og aggresjonsproblem. Det har vært lagt særlig vekt på gjensidighet mellom omsorgspersonene, barnet og miljøet, og hvordan dette former barnets selvoppfattelse og tilknytning. Jeg argumenterer for at krangling og mishandling i hjemmet kan utløse ulike former for overlevelsesh- og mestringsstrategier hos barnet. Her blir volden sett på som et forsøk på mestring av en vanskelig livssituasjon gjennom å redusere avmaktsfølelsen. Volden blir en varig forandring fordi ungdommen opplever umiddelbare positive konsekvenser i forbindelse med volden. Men volden har negative konsekvenser på lang sikt, og kan føre til ekskludering fra lokalmiljøet og storsamfunnet.

4.4 Avvik, gruppetilhørighet og ungdomsvold

Jeg vil her ta utgangspunktet i barnets andre sosialiseringssfase, nemlig *sekundærsosialisering*. Sosialiseringsspektivet er viktig fordi det kan si oss noe om hvorfor barn som har blitt utsatt for sosialiseringssvikt, kan falle utenfor det allmenne fellesskapet, og blir kategorisert som sosiale avvikere (Schiefløe, 2003). Når en ungdom ikke behersker de grunnleggende normene i samfunnet eller følger de allment godtatte reglene, grunnet svikt i

¹⁴ *Traumevold* er en av fire kategorier Isdal (2000) deler voldsproblemerne inn i, de tre andre kategoriene er; situasjonsvold, relasjonsvold og funksjonsvold.

primærsosialiseringen, kan dette føre til utstøtelse fra det konvensjonelle samfunn. Dette kan igjen føre til at ungdommen trekkes til andre miljøer hvor hans avvik blir akseptert. I denne gruppen vil sosialiseringen bestå i å få kjennskap til gruppens generelle og spesielle normer og regler, og vil i følge Sutherland (i Hauge, 2001 og Schiefloe, 2003) være et sted hvor ungdommen kan lære kriminell atferd. Sutherland kaller dette for differensiel assosiering. Ungdommen tilegner seg en spesiell holdning til det å skulle bruke vold og får en oppfatning av at voldshandlinger er akseptabelt i visse sammenhenger (Hauge, 2001). Sutherland sier oss noe om hvorfor ungdommer tilegner seg voldelig og kriminell atferd, men han sier ingenting om prosessene som fører til at atferden blir kategorisert som avvikende og hvilke konsekvenser dette har. Med utgangspunkt i stemplingsperspektivet vil jeg prøve å si noe om utviklingen som fører til at en ungdom havner i en avviksposisjon. Tanken er at hvis folk ser på oss som avvikere kan vi etter hvert begynne å se på oss selv som avvikere¹⁵ (Schiefloe, 2003). Jeg har allerede påpekt at manglende internalisering av grunnleggende normer og regler kan føre til sosialt avvik. Denne forståelsen kan virke utfyllende på Lemert sin teori. Lemert, på sin side, forklarer sosialt avvik ved å skille mellom primære og sekundære avvik (Schiefloe, 2003). Det er dette jeg nå vil diskutere i det følgende avsnittet. Her vil også sosiallæringsteoretikeren Albert Bandura sin teori om *modellering* stå sentralt. Denne teorien har til hensikt å forklare hvordan ungdom tilegner seg voldelig atferd, og hvorfor de eventuelt utøver den.

4.4.1 Lemerts stemplingsteori: redefinering av ungdommens selvbylde

Thomas Haaland, forsker ved Norsk institutt for by- og regionforskning, uttaler til *Dagbladet* (20.07.06) at det ”- (...) å være medlem av en gjeng er ikke bare en stadfesting av identitet, det er også en måte å søke trygghet på (...)”. Selv tar Haaland utgangspunkt i at ungdommene blir truet inn i miljøene, eller at de søker beskyttelse i gjenger grunnet frykt. Min forståelse vil ligge i at de søker stadfesting av egen identitet og trygghet i disse gjengene fordi de ikke får dette fra majoritetssamfunnet, grunnet deres sosiale avvik. Jeg vil i det følgende benytte meg av sosiologiske argumenter når jeg skal analysere hvorfor noen ungdommer havner i gjenger eller hvorfor de danner seg grupperinger og hvilke konsekvenser dette har for ungdommens selvoppfattelse.

¹⁵ Thomas-teoremet: ”hvis vi definerer situasjoner som virkelige, så er de virkelige i sine konsekvenser”, eller som Merton kaller det; selvoppfyllende spådom (se Merton i Østerberg, 1978:152)

Lemert (i Hauge, 2001 og Schiefloe, 2003) argumenterer for at ungdommer godt kan overskride grenser for hva som er sosialt akseptabelt, men at ungdommen ikke vil bli opplevd som avviker av den grunn. Utøveren selv opplever også at egen atferd er normal og fornuftig, selv om den er ”avvikende”. Det er med andre ord ingenting ved egen atferd og reaksjoner fra omgivelsene som rokker ved hans selvoppfatning. Det er dette Lemert kaller for *primære avvik*. La meg illustrere dette med et eksempel. En ungdom kan starte en slåsskamp i skolegården. Atferden ungdommen utfører er avvikende fra hans tidligere oppførsel, men han opplever ikke denne engangshendelsen som unormal, og etter hendelsen vil derfor selvoppfattelsen være den samme som før hendelsen. Block og Niderhoffer snakker om pubertetskrisen i det moderne samfunn, hvor kriminalitet som f.eks. vold er et særpreg ved selve ungdomstiden (Hauge, 2001). Dette underbygges også av Bengtson m.fl. (2004) som skriver at vold blant ungdom snarere er regelen enn unntaket. Sett i fra en slik synsvinkel vil ikke negativ atferd bli sett på som avvikende fra majoritetens side, men heller som normalt i forhold til det stadiet de befinner seg på aldersmessig (Brown, 1998). Jeg vil videre, ved hjelp av et nytt eksempel, illustrere overgangen fra primære avvik til sekundære avvik.

Vi kan tenke oss at en ungdom begynner å eksperimentere med hasj. Det sosiale miljøet vil ikke reagere noe spesielt hans oppførsel, men vil forstå at eksperimentering med det ulovelige er en normal fase i livet. Men etter hvert begynner ungdommen å skulke noen timer i løpet av skolehverdagen, og lærerne, foreldrene og elevene kan begynne å oppfatte ham som en problemungdom. Når han i det videre fortsetter å røyke hasj og skulke skolen, vil omgivelsene begynne å redefinere ham fra å være en nokså grei og normal kar til å bli en som avviker fra normene og verdiene. Vi ser her at det skjer en overgang, hvor omgivelsene begynner betrakte ham som en avviker. Dermed blir det også vanskelig for ungdommen å holde fast på definisjonen av seg selv som lovlydig og ”normal”. Dette fører så ungdommen over i en posisjon hvor han utvikler et selvilde av seg selv som avviker. Både Goffman (1975) og Becker (i Hauge, 2001) sier seg enig i dette, og påstår at omgivelsenes stempling av et individ vil få konsekvenser både for personens selvilde og muligheter for å inngå i sosiale fellesskap. Ungdommen har nå beveget seg over i stadiet som Lemert kaller for *sekundære avvik*. På dette stadiet vil ikke ungdommen oppleve rollen som avviker kun negativt, ungdommen vil også begynne å oppleve at rollen som avviker har sine fordeler, og ikke bare ulemper. Han kan nå få innpass i en gruppe av likemenn, og bli akseptert for den han er (Hauge, 2001). Fram til nå kan det kanskje høre ut som ungdommen eksisterer i et landskap hvor han bare kan velge hvilke miljøer han vil være i. Slik er det selvsagt ikke. Ungdommen befinner seg i et avgrenset miljø, som i et nabolag eller en bydel. I disse bydelene eller

nabolagene kan det være et miljø hvor vanskeligstilte har bosatt seg, og dermed blir det heller ikke vanskelig for ungdommen å finne eller havne i en gruppe som har lignende utgangspunkt som han selv (Schiefløe, 2003). Hvis det ikke finnes ”avvikende” grupper i lokalmiljøet, kan vi godt tenke oss at ungdommen trekker ned mot sentrum i byene eller trekker seg bort fra sitt nabolag i bygdene. Som Geir Nerland, leder i gatepatruljen i Oslo, sier det i *Dagbladet* (20.07.06): ”- Mange ungdommer trekker ned til sentrum og knytter kontakter med kriminell ungdom.”¹⁶. Slik det kommer til uttrykk i Geir Nerland sin uttalelse, kan det høres ut som ungdommene trekker ned til sentrum frivillig og at kriminalitet nærmest er attraktivt. Ser vi det i lys av Lemert sin teori, blir straks graden av frivillighet redusert. Med andre ord, vi kan forstå det slik at ungdommene trekker ned mot sentrum, fordi de har blitt utstøtt fra sitt lokale miljø grunnet deres ervervede avvik.

Jeg vil understreke at dette er *en* måte å forstå de prosesser som fører en ungdom inn i en avvikerrolle og dermed også et nytt miljø. For å trekke noen konklusjoner fra Lemerts teori om primære og sekundære avvik, ser vi at et avvik ikke er avvikende i seg selv, men at det blir det først i interaksjon med andre. Avviket er med andre ord samfunnsskapt, og kan ikke tilskrives atferden i seg selv (Hauge, 2001). Hadde f.eks. hasj vært legalisert på lik linje med alkohol, og ansvar for egen læring hadde stått sterkere på ungdomsskoletrinnet, ville kanskje ungdommens atferd blitt oppfattet som normal, og ikke avvikende som i eksemplet over. Dette tjener som et eksempel på at sosiale avvik både er et interaksjonelt og et relativt fenomen.

Nå som vi har fått *en* forståelse av hvorfor noen ungdommer søker seg til en gruppe, blir et interessant spørsmål: Hvordan kan vi forstå at volden tilegnes og utføres i eller med gruppen.

4.4.2 Gjengen og voldelig atferd

Dagbladets forfattere uttaler (20.07.06) at ”(...) de yngste kriminelle rekrutteres enten til de eksisterende gjengene, eller danner sine egne grupperinger.” På den annen side er det ikke unormalt at jevnaldrende søker seg til ulike grupper eller danner grupperinger for å få anerkjennelse for sin identitet. Block og Niderhoffer mener at situasjonen til dagens ungdommer er preget av marginalisering fordi de verken er barn eller voksen. Derfor blir det naturlig at de jevnaldrende danner seg grupperinger, siden det er der de kan bli akseptert og

¹⁶ Geir Nerland uttaler seg også i Dagsavisen (20.02.07) om samme problematikk, noe som er med på å underbygge sakens aktualitet. Her foreslår han også en løsning på problemet, nemlig å forby barn i sentrum.

føle tilhørighet. Her kan de så danne seg egne normer og regler, hvor kriminalitet er et forsøk på være voksen, sett i gjengens øyne (Hauge, 2001). Men dette er ingen fullgod forklaring på hvorfor akkurat voldsatferden oppstår eller blir en del av gruppas normer. Zuckerman (i Halvorsen, 2001) påstår at en viss andel av befolkningen har et stort behov for å oppleve spenning, og blir ikke dette tilfredsstilt på en lovlig, måte vil de søke seg til illegale subkulturer for å få det dekket. Når Geir Nerland uttaler til *Dagbladet* at de: "(...) ser subkulturer som driver med svært alvorlig kriminalitet. Vi ser det hos én spesiell gruppe nå, som utøver vold mot andre ungdommer gjennom ran.", kan vi forstå det slik at dette er en liten gruppe som søker spenning. Bengtson m.fl. (2004) konkluderer også med at spenningssøking kan være et mål i seg selv, og dermed blir volden et middel i jakten på spenning. Videre vil volden kunne bli opprettholdt i gjengen fordi slike handlinger blir rettferdiggjort innad i gruppa¹⁷. De skaper med andre ord egne verdier og normer, som er logiske ut i fra hva de har erfart gjennom oppveksten (Bengtson m.fl., 2004). Spenningsaspektet blir en individuell forklaring på hvorfor voldsatferden oppstår og vedlikeholdes i gruppen, men siden det kun er en liten gruppe som søker slik spenning, kan det være interessant å finne andre kilder til forståelse. Bandura (1977) har kommet med sitt bidrag når det gjelder å forstå hvorfor noen ungdommer utvikler og opprettholder voldsatferd. I den følgende drøftelsen vil jeg anvende Banduras teori om modellering, som er en spesiell form for sosial læring. Å lære gjennom modeller betyr at ungdommen retter sin oppmerksomhet mot bestemte modellkilder, hvor han observerer deres atferd. Dette legger så grunnlag for at han kan imitere/utføre den observerte atferden ved en senere anledning (Bandura, 1977). Bandura (1977) mener det finnes tre viktige modellkilder, disse er familiemedlemmer, andre medlemmer fra ens subkultur og massemedia.

Vidar Ramfeldt, avdelingssjef i Oslo Røde Kors, uttaler i *Dagbladet* (21.07.06) at han "(...) ser A- og B-gjengen og andre profilerte miljøer fungerer som negative rollemodeller for ungdommen." Dette ser ut til å være en gjennomgående tanke i *Dagbladets* nyhetsserie, hvor også *Dagbladets* journalister skriver: "De mest kjente, som A- og B-gjengen, fungerer som forbilder (20.07.06)." Jevnaldrende influerer ofte på valg av modeller, og spesielt der jevnaldrende fungerer som referansegruppe, vil ungdommenes innflytelse på modellvalg være sterk (Frønes, 2006). Det vil si at når en ungdom har havnet i en avvikende gruppe vil de

¹⁷ Se kriminologene Gresham Sykes og David Matza (1957). De kaller denne teknikken hvor ungdommene transformere en handling fra å være straffbar til å være straffri for en *nøytraliseringsprosess*. Det betyr at utøveren fortolker sin atferd slik at den framstår som lovelig.

andre i gjengen ha sterk innflytelse på hvilke modeller han skal observere og lære av. Innflytelsen de andre ungdommene har på hverandre tar mest sannsynlig form gjennom gruppepress (Frønes, 2006). Et interessant fenomen er at ungdom i mange situasjoner har en tendens til å feiltolke de jevnaldrendes forventninger. Dermed kan volden som gjengen utfører være et resultat av *fiktivt sosialt press*. Det som blir av betydning er da ikke hva de enkelte medlemmene personlig mener og tror, men hvilke meninger og oppfatninger den enkelte tillegger de andre medlemmene i gruppen (Hauge, 2001). Dagbladets journalister skriver i *Dagbladet* (20.07.06) at: "Mange i verstingmiljøene har en oppfatning av at de setter seg i respekt ved å utøve rå og hensynsløs vold.". Når *Dagbladets* journalister henviser til at "verstingmiljøene" *oppfatter* at de setter seg i respekt gjennom rå vold, kan denne oppfatningen illustrere det Hauge kaller for fiktivt sosialt press. Ideen om fiktivt sosialt press er også nødvendig å ha i bakhodet når Bandura sier at ungdommen selv søker "models who possess engaging qualities" (Bandura, 1977:24), nettopp fordi ungdommen kan søke modeller han tror gruppen verdsetter. Gjengen som helhet, altså gruppen som mer enn summen av hvert enkelt medlem, vil da tillegge A- og B- gjengen slike vinnende kvaliteter og gjøre dem ettertraktet. Hvordan slike modeller påvirker ungdommene til å bruke vold, vil i følge Bandura skje ved at ungdommen lærer via observasjon av disse modellene. Ungdommen vil med andre ord tilegne seg et atferdsrepertoar av aggressiv atferd gjennom observasjon, og den tilegnende atferden kan bunne ut i aggressiv atferd gjennom imitasjon. Derfor vil et viktig skille være mellom tilegnelse og utføring av aggressiv atferd (Bandura, 1977). En ungdom kan ha observert at A-gjengen raner andre og bruker vold. Han har dermed dannet seg et repertoar av aggressiv atferd, men det trenger ikke bety at dette repertoaret vil bli omsatt til aggressiv atferd. Hvorvidt den aggressive atferden ungdommen har tilegnet seg blir satt ut i handling eller ikke, avhenger av om atferden til modellene blir straffet eller forsterket (Bjørkly, 2001). Hvis A-gjengens handlinger blir kraftig sanksjonert av politiet, kan det godt tenkes at ungdommen ikke omsetter sitt aggressive atferdsrepertoar i handling. På den annen side kan slik sanksjonering fungere som positivt forsterkende, siden A-gjengen kan få oppmerksomhet i media, og dermed underbygge idealet om den typisk kriminelle i gjengen. Dette er sammenfallende med Banduras tanke at ungdom lærer gjennom modeller vist i massemedia. Videre vil observasjon av andres aggressive atferd kunne virke utløsende på egen atferd. Ved å observere, f.eks. noen i gjengen sin aggressive atferd, vil ungdommens egne handlinger på et vis "lovliggjøres", den vil med andre ord dempe hans selvsensur (Bjørkly, 2001). Innen sosialpsykologi kalles dette for *deindividivering*, det vil si at følelsen av eget ansvar blir svekket og ungdommen "forsvinner" i massen (Bjerke og Svebak, 2001).

Dette fenomenet er kanskje vanligst å finne i store gruppeopptøyer, men jeg vil argumentere for at dette også kan skje i mindre vennegrupper. Med en slik forståelse til grunn kan vi tenke oss at volden blir grovere og hardere alt etter hvordan modellene og ungdommene oppfører seg eller hvor sterk selvsensuren til ungdommen er. Et sluttpoeng er at mange ungdommer kun utøver vold i en gitt kontekst, som f.eks. i eller med vennegruppa fordi det er her de får belønning for sin atferd. Dermed vil kontekstbytte minske sjansene for aggressiv atferd (Bandura, 1977). På den annen side har jeg argumentert for at enhver situasjon som fører til at en ungdom føler avmakt, kan føre til voldshandlinger, som f.eks. traumeutløst vold.

5. Avsluttende kommentarer

5.1 Oppsummering

I begynnelsen av analysen gjorde jeg rede for definisjonen av vold, hvor definisjonen har vært ment å skulle ligge til grunn som en overordnet forståelse av volden. Hovedtrekkene i definisjonen er at handlingen må være innrettet på å skade eller krenke den annen i særs alvorlig grad og at individet ikke blir påført skade/smerte av fri vilje. Videre sier konteksten noe om handlingen vi observerer kan defineres som vold eller ikke.

Utgangspunktet i oppgaven har vært å analysere ulike forståelser av ungdomsvold som har kommet til uttrykk i *Dagbladets* nyhetsserie (2006). I kapittelet om voldens hensikt og funksjon, har jeg vist til at volden alltid gir mening og har en funksjon, sett i fra utøveren sin side. Ved å ta utgangspunkt i begrepene instrumentell og emosjonell aggresjon er det mulig å si at hensikten med volden kan være å tilegne seg noe, fjerne seg fra ubehag eller at volden kan gi utøveren følelsesmessig tilfredsstillelse eller nytelse. I kapittel 4.3 la jeg vekt på uttalelser i *Dagbladet* som tar utgangspunkt i at familien er en viktig årsak til at noen ungdommer utvikler voldsatferd. Her konkluderer jeg med at familien er en viktig faktor som kan bidra til at noen utvikler voldsatferd, men at enkeltårsaker sjelden har direkte sammenheng med senere aggresjon. I dette kapittelet sa jeg noe generelt om barnet og ungdommens selvoppfattelse og tilknytning. Tanken har vært at en negativ selvoppfattelse kan gi utslag i feilattribuering av sosiale situasjoner og påfølgende voldsutøvelse. Videre vil utrygg tilknytning kunne bidra til at barnet/ungdommen opplever avmakt i en bestemt situasjon. På grunnlag av avmaktsopplevelsen vil ungdommen kunne ta i bruk overlevels- og motmaktstrategier. Volden kan bli en type strategi hvis den avmaktsskapende situasjonen fungerer særdeles negativ på ungdommens selvopplevelse, og dermed skaper sterkt psykisk ubehag. Slik sett blir volden en strategi for å komme seg ut av avmaktssituasjonen, og er

dermed et forsøk på å mestre en vanskelig situasjon. Ut i fra et sosiallæringsteoretisk ståsted vil voldsatferden opprettholdes fordi volden gir en umiddelbar positiv forsterkning. Med andre ord, volden gjør ungdommen ekstremt mestrende i en situasjon, noe som øker sannsynligheten for at slik atferd vil gjenta seg også i andre situasjoner som ungdommen ikke mestrer.

Jeg har også tatt utgangspunkt i enkelte forståelsesmåter i *Dagbladet* som legger vekt på at ungdommen søker seg til ulike gjenger, og at enkelte kriminelle miljøer fungerer som positive rollemodeller for ungdommen. Her har jeg lagt vekt på veier til avvik, og dermed tilhørighet til en gruppe av likesinnede, med utgangspunkt i Lemert sin teori. Lemerts stemplingsteori legger opp til at avvik blir definert først i interaksjon med andre. Således kan vi si at avvik er sosialt konstruert, og at avvik dermed er et relativt og interaksjonelt fenomen. Deretter har jeg forklart tilegnelsen og utføring av voldelig atferd med bakgrunn i Bandura sin teori om modellæring og Zuckermans påstand om at en liten gruppe i samfunnet søker spenning i kriminelle subkulturer. Sentralt i forståelsen av voldsatferd har vært at det i gruppen kan oppstå et fiktivt sosialt press.

5.2 Er medias forståelse av ungdomsvold god nok?

Om media gir oss en god nok forståelse av ungdomsvold, får bli opp til hver enkelt leser å bestemme, men jeg vil argumentere sterkt for at det ikke er noen god kilde til forståelse for fagfolk flest. Som nevnt tar media lite hensyn til utøveren sin versjon, dermed får vi et lite nyansert bilde av virkeligheten. Et virkelighetsbilde med utgangspunkt i offerets versjon, kan virke skremmende på oss og skape moralsk panikk, og fagfolk kan bli handlingslammet. Det har f.eks. skjedd tilfeller der hvor barnevernsarbeidere har henvist ungdom til en institusjon grunnet voldsatferd, hvor institusjonen må kaste ut ungdommen på samme grunnlag som han ble henvist dit for, nemlig voldsatferd (Bengtson m.fl., 2004). Videre hadde *Dagsavisen* (20.02.07) en artikkel om fortvilte politifolk i Oslo, som ikke vet hva de skal gjøre overfor rekrutteringen av barn til voldelig og kriminelle ungdomsmiljøer. Slike tilfeller som nevnt ovenfor taler for at vi må finne andre kilder til forståelse av ungdomsvold, siden media kan underbygge allerede eksisterende fordommer, i stede for å opplyse oss om voldens kompleksitet. For å redusere elendighetsbildet, som har blitt gitt både i media og til dels i denne oppgaven av ungdomsvold, kan Bjørnebekk sin uttalelse i *Dagbladet* (20.07.06) virke noe ”oppløftende”: ”Det store flertallet av norsk ungdom er mer lovlige enn tidligere, men i en liten gruppe har det blitt hardere”. Videre understreker Bengtson m.fl. (2004) at det kun er

en liten gruppe ungdommer som kan sies å ha et volds- og aggresjonsproblem. Avslutningsvis vil jeg si at uansett hvor mye kunnskap vi har om volds- og aggresjonsproblemer hos ungdom, er det alltid ungdommen selv som er ekspert på sitt eget liv. Derfor er ungdommens perspektiv på egen voldsatferd alltid viktig å ta utgangspunkt i. Både ungdommens ekspertise på eget problem og sosialarbeideren sin kunnskap fra voldsforskningen vil kunne føre fram til ny innsikt og forståelse for begge parter.

Referanser

- Alver, B.G og Øyen, Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag – vurderinger og praksis*. Tano Aschehoug
- Bandura, A. (1977) *Social Learning Theory*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J.
- Bengtson, M., Steinsvåg, P.Ø. og Terland, H. (2004) *Ungdom bak volden – Forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Universitetsforlaget
- Berger, P.L. og Luckmann, T. – *Den samfunnsskapte virkelighet* 1966 Fagbokforlaget AS
Oversatt av Frøydis Wiik 2000
- Bjerke, T. og Svebak, S. (2001) *Psykologi for høgskolen* Gyldendal Norsk Forlag AS
- Bjørkly, S. (2001) *Aggresjonens psykologi – psykologiske perspektiver på aggresjon*. Universitetsforlaget
- Borge, A.I.H. (2003) *Resiliens – Risiko og sunn utvikling*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Brown, S. (1998) *Understanding youth and crime: Listening to youth?* Buckingham: Open university press
- Bunkholdt, V. (2000) *Utviklingspsykologi*. Universitetsforlaget
- Camus A. (1994) Norsk utgave: *Myten om Sisyfos* J.N. Cappelens Forlag AS. Originalens tittel: *Le mythe de Sisyphé*. Editions Gallimard, 1942
- Choen, S. (1972) *Folk devils and moral panics – The creation of mods and rockers*. Oxford New York, Basil Blackwell
- Fossåskaret, E., Fuglestad, O.L. og Aase, T.H. (1997) *Metodisk feltarbeid – Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget AS
- Frønes, I. (2006) *De likeverdige – Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning* Gyldendal Norsk Forlag AS
- Gilje, N. og Grimen, H. (1995) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo Universitetsforlag
- Goffman, E. (1975) *Stigma – Om afvigerens sociale identitet*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A.S., Copenhagen
- Gripsrud, J. (1999) *Mediekultur, mediesamfunn*. Universitetsforlaget
- Haaland, T. (2000) *Vold – konflikt og gjengdannelse – En undersøkelse blant ungdom i fire byer*. Prosjektrapport 2000:14 NIBR
- Halvorsen, K. (2002a) *Sosiale problemer – En sosiologisk innføring*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

- Halvorsen, K. (2002b) *Forskningsmetode for helse- og sosialfag – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. J.W. Cappelens Forlag as, Oslo
- Halvorsen, T. (2001) *Miljøarbeid – Teori og praksis*. Fagbokforlaget i Vigmostad & Bjørke AS 2001
- Hauge, R. (2001) *Kriminalitetens årsaker- Utsnitt av kriminologiens historie*. Universitetsforlaget, Oslo
- Helland, H. og Øia, T. (2000) *Forebyggende ungdomsarbeid*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Hårtveit, H. og Jensen, P. (2004) *Familien – pluss én – innføring i familieterapi*. Universitetsforlaget
- Isdal, P. (2000) *Meningen med volden*. Kommuneforlaget AS, Oslo
- Killén, K. (1991) *Sveket – Omsorgssvikt er alles ansvar*. Kommuneforlaget AS
- Natland, S. (2004) ”Bare barn eller en av gutta? - Alder og kjønn i diskursen om jentevold” i: *Tidskrift for kulturforskning*. Volum 3, nr.1, s. 15-30
- Næss, A. *Filosofiens historie* Universitetsforlaget 2001
- Schiefloe, P. M. (2003) *Mennesker og samfunn – innføring i sosiologisk forståelse*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Sykes, G. og Matza, D. (1957) “Techniques of neutralization: A theory of delinquency” i: *American sociological review* 22: 664-70.
- Østerberg, D. (1978) *Handling og samfunn – Sosiologisk teori i utvalg*. Pax forlag A.S, Oslo

Aviser

- Dagbladet 20. juli 2006 *Ungdomskriminaliteten i Oslo 2006: Hardere, grovere og mer våpenbruk*
- Dagbladet 21. juli 2006 *Skylder på foreldrene*
- Dagbladet 25. juli 2006 *Alarm i norske byer: Volden sprer seg*
- Dagsavisen 20. februar 2007 *Politiet vil forby barn i sentrum*

Internet

- <http://www.webland.no/sitater/view.asp?searchType=Category&CategoryID=218>
(08.02.2007: Kl.18.57)